

Мельниченко А. А.
Декан ФСП НТУУ "КПІ"
к.філос.н, доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНИ

Минулий рік ознаменувався ухваленням нового Закону України «Про вищу освіту» (неофіційна назва – закон М. Згуровського), який, здавалося б, відкрив можливості модернізації вищої освіти. В прийнятому законі виписані справді прогресивні положення, які могли б дати поштовх для розвитку вітчизняних ВНЗ, підвищення якості освіти тощо. Перипетії, які супроводжували роботу над Законом, тривали більше двох років, проте «знайшлася» політична воля щодо його ухвалення. Разом з тим, ухвалити закон – це одне, а забезпечити його повноцінну імплементацію – це інше.

Незважаючи на низку проведених заходів (зокрема, створення сайту з питань імплементації www.osvita.gov.ua), можемо з упевненістю говорити, що закон до цього часу не «запрацював» повноцінно. Склалася ситуація, коли народне господарство вже давно потребує відповідного правового регулювання у сфері виробництва якісного людського капіталу і на це є відповідна правова основа, але скористатися нею можновладці не поспішають або не бажають.

В Законі України «Про вищу освіту» зроблена спроба формувати культуру академічної чесності, що само по собі є позитивним моментом. Разом з тим, у п.6 статті 6 Закону передбачена відповідальність за виявлення плагіату у дисертаційних роботах, а саме відмова у присудженні відповідного наукового ступеня або ж скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня. Крім того відповідальність передбачена для наукових керівників (наукових консультантів), офіційних опонентів, голів спеціалізованих вчених рад. Проте, відповідальність щодо академічного плагіату в роботах студентів, магістрантів не передбачена. З одного боку, це

дає можливість скористатися університетам своєю автономністю і самостійно встановлювати цю відповідальність, а з іншого боку – грубі порушення принципів академічної чесності не є підставами відрахування згідно статті 46 вказаного закону. Тоді одним із шляхів встановлення відповідальності студентів під час навчання за виявлені факти плагіату, академічного шахрайства тощо є передбачення відповідних пунктів в умовах договору (контракту), який укладається зі студентом. У такому випадку, студент, у роботах якого був неодноразово виявлений плагіат може бути відрахований з університету за порушення умов договору (контракту). Варто нагадати, що у міністерському проекті Закону України «Про вищу освіту» зразка 2011 року передбачалося імперативне відрахування студента при виявленні елементів плагіату в їх роботах.

При цьому, відрахування повинне не стати самоціллю, а йдеться лише про формування відповідної академічної культури, якої дотримуються чи не дотримується ті чи інші особи, що навчаються.

Інший важливий аспект імплементації закону - це колізія, яка практично склалася між розумінням самої сутності вищої освіти і способами її забезпечення. У статті 1 закону вказано, що вища освіта крім отримання систематизованих знань, умінь, практичних навичок передбачає формування, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей. На наше переконання, найдоцільнішим шляхом формування вказаних якостей і цінностей є соціально-гуманітарна та правнича підготовка студентів будь-якої спеціальності. Проте практика показує, що більшість ВНЗ, керуючись статтею 62 Закону України «Про вищу освіту» в частині права студентів у виборі не менше 25% загальної кількості ЄКТС, намагаються поставити блок соціально гуманітарних дисциплін у так звану «вибіркову частину».

Враховуючи те, що відсутні єдині й зрозумілі правила вибору дисциплін, може виникнути ситуація, коли соціально-гуманітарні дисципліни будуть необраними, а відтак виникають сумніви щодо можливості забезпечення повноцінної вищої освіти в тому її розумінні, яке пропонується статтею 1 Закону.

Враховуючи те, що Закон визначає доктора філософії як освітній і водночас перший науковий ступінь, імплементація Закону в частині підготовки та атестації наукових кадрів вищої кваліфікації потребує ухвалення і нової редакції Закону «Про наукову та науково-технічну діяльність», що на сьогодні відкладено.

Надзвичайно серйозною перепорою на шляху імплементації прийнятого 01 липня 2014 року Закону України «Про вищу освіту» стало ухвалення Верховною радою України Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28 грудня 2014 року № 79-VIII, що унеможливило в багатьох випадках створення підґрунтя для прогресивного поступу сфери вищої освіти в Україні.